

D/45/00.02.01/2025

Kunnanhallitus 17.2.2025 § 35

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Työ- ja elinkeinoministeriö pyytää lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain muuttamisesta, vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain sekä rikosrekisterilain 6 b §:n muuttamisesta.

Tausta

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa on useita hankintalakiin liittyviä kirjauksia. Hallitusohjelman jaksossa 6.2 Reilumman kilpailun Suomi todetaan, että hallitus tavoittelee keskipitkällä aikavälillä julkisista hankinnoista merkittävää kustannussäästöä turvatakseen laadukkaat palvelut. Työryhmän toimesta on valmisteltu luonnos hallituksen esitykseksi julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain sekä vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain muuttamisesta.

Tavoitteet

Hallituksen esityksen tavoitteena on parantaa julkisten hankintojen tehokkuutta ja kustannussäästöjä sekä turvata laadukkaat julkiset palvelut. Hankintalakia uudistetaan muun muassa edistämällä markkinakartoitusta ja hankinnan huolellista valmistelua. Hallitusohjelman mukaisesti ehdotuksessa esitetään sidosyksiköiden käytön rajoittamista hankintojen toteuttamisessa asettamalla sidosyksikön omistukselle yleisen edun huomioon ottava vähimmäisomistusosuutta koskeva vaatimus (10 prosenttia). Esityksellä pyritään lisäämään erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten osallistumismahdollisuuksia julkisiin tarjouskilpailuihin sekä parannetaan hankintojen vastuullisuutta ja edistetään huoltovarmuuden ja turvallisuuden toteutumista myös sopimuskauden aikana. Ehdotuksella parannetaan myös hankintojen valvontaa.

Hallitusohjelmakirjausten toteuttamisen lisäksi mietinnössä esitetään tehtäväksi hankintalakiin ja erityisalojen hankintalakiin sekä rikosrekisterilakiin eräitä säädöshuoltoon liittyviä muita muutoksia.

Lait on tarkoitettu tulevan voimaan 1.1.2026.

Valmistelija/lisätietoja: kunnanjohtaja Juha Valkama, p. 040 552 5703

Kunnanjohtajan ehdotus:

Uuraisten kunnanhallitus lausuntonaan esittää ja antaa konkreettisen esimerkin lainvalmistelijoille ja -laatijoille:

Case Jätehuolto Uurainen

Uuraisten kunta on 3655 asukkaan kunta Keski-Suomessa <https://uurainen.fi>. Järjestäessään itse jätehuollon Uuraisten Kunta ei saanut katettua asiakastuloilla jätehuollon toimintaa eli toimintaan käytettiin lainvastaisesti veronmaksajain rahaa. Esimerkiksi Uuraisten kunnan tilinpäätöksissä vuosina 2011-2014 kunnan itse järjestämän jätehuollon tappiot olivat yhteensä 250 000 euroa. Jätehuollon järjestämiseen itsenäisesti oli rajalliset voimavarat; puutteet jätealan ja sen lainsäädännön tuntemuksessa, puutteelliset henkilöresurssit ja puutteet osaamisessa.

Kunnassa oli kiinteistökohtainen jätehuolto, ja suurin osa kiinteistöistä/talouksista ei säännöllisesti kilpailuttanut alan yksityisiä toimijoita. Jätteiden kierrätys oli vähäistä, ja asiantuntematonta, esimerkiksi yleisiä jätteiden aluekeräyspisteitä ei käytetty, eikä kyety hoitamaan asianmukaisesti ja toiminta aiheuttivat tuntuvia tappioita.

Kunta aloitti selvitystyön liittymisestä kunnalliseen jätehuolto-yhtiöön, vaihtoehtoina alueella toimivat Sammakkokangas Oy ja Mustankorkea Oy.

Liittyminen kunnalliseen jätehuolto-yhtiöön

Sammakkokangas Oy on kahdentoista kunnan omistama jätehuolto-yhtiö. Yhtiö on perustettu 2003 vuoden lopulla. Varsinainen toiminta käynnistyi 2004 vuoden alussa. Kymmenen vuotta perustamisen jälkeen Uuraisten kunta tuli yhtiön osakkaaksi vuoden 2014 elokuussa aloittaen kuntaosakkaiden "toisen aallon"; Äänekosken kaupunki liittyi yhtiöön huhtikuussa 2017, Petäjävesi huhtikuussa 2018 sekä Multian ja Hankasalmen kunnat vuoden 2019 lopulla.

Yhtiön omistus jakautuu seuraavasti:

Äänekosken kaupunki 28,105 %
Saarijärven kaupunki 16,876 %
Viitasaaren kaupunki 11,486 %
Pihtiputaan kunta 7,582 %
Karstulan kunta 7,455 %
Hankasalmen kunta 7,163 %
Petäjäveden kunta 5,777 %
Uuraisten kunta 5,216 %
Kinnulan kunta 3,072 %
Kannonkosken kunta 2,527 %
Multian kunta 2,413 %
Kivijärven kunta 2,336 %

Sammakkokangas hoitaa toiminta-alueensa jätteiden keräilyä, käsittelyä, aluekeräyspisteiden ylläpidon, jätekeskus- ja lajitteluasemapalvelut, jäteneuvonnan ja laskutuksen. Uuraisten kunta liittyi siis Sammakkokankaan osakkaaksi vuonna 2014. Uuraisilla kunnan kilpailuttamaan kuljetusmalliin siirryttiin 1.1.2016 - Sammakkokangas kilpailutti asukkaiden jäteastiatyhjennykset.

Kuljetuskausi 1.1.2016–31.12.2020. L&T Ympäristöpalvelut (Uurainen, osa Saarijärveä)
Kuljetuskausi 1.1.2021-31.12.2024 + optio 12 kk: Ympäristöhuolto Kotilainen Oy (Uurainen, osa Saarijärveä ja osa Äänekoskea)

10 % vähimmäisomistusvaatimus -vaikutukset

Sammakkokangas Oy:n osalta tämä tarkoittaa yhtiön omistusrakenteen purkamista ja toiminnan uudelleenorganisointia, esimerkiksi jakamalla toiminta useampaan pienempään yhtiöön tai hoitamalla tehtävät yksittäisinä kuntina.

Sammakkokangas Oy hankkii mm. kaikki kuljetuspalvelut hankintalain mukaisesti markkinoilta. Yhtiö ei siis kilpaile markkinoilla toimivien yhtiöiden kanssa vaan päinvastoin edistää kilpailua järjestämällä säännölliset kilpailutukset.

Esimerkki Uuraisten kuljetusalueesta: Uurainen ja osat Äänekoskesta ja Saarijärvestä muodostavat yhden kuljetusalueen. Alue hoidetaan yhdellä pakkaavalla jäteautolla. Verrattain harvaan asuttu alue on saatu logistisesti järkeväksi juuri siksi, ettei kuntarajoista ole tarvinnut välittää. Jos esitys vähimmäisomistusvaatimuksesta toteutuu, joudutaan tämä logistisesti järkevä alue pilkkomaan. Tämä tulee nostamaan jätteen kuljetushintoja alueella. Esimerkiksi Uurainen ei yksinään ole houkutteleva markkina-alue.

Kilpailutus on asiakkaan etu hinnoissa ja palveluissa. Elinkeinoelämän järjestön esittämä näkemys, että jäteala in house -yhtiöiden toimesta olisi jotenkin "sosialisoitu" ja ettei kilpailua esiintyisi, ei pidä paikkaansa Uuraisilla ja jätehuolto-yhtiö Sammakkokankaan toiminta-alueella.

Esitetty siirtymäaika jätehuollon osalta niin sopimusten päättämiseksi kuin omistusjärjestelyille 30.6.2028 loppuun mennessä on liian lyhyt aika. On huomattava, että jätehuollossa on pitkiä sopimuksia, joissa yhteistyökumppani on joutunut investoimaan esimerkiksi kalustoon. Tyypillisesti kuljetusurakoissa käytetään viiden vuoden sopimusaikaa. Sinällään pitkäkään siirtymäaika ei ratkaise aiemmin esitettyjä ongelmia.

Yhteenveto:

- Vaatii kunnalta lisää resursseja, jos hoitavat jatkossa jätehuollon palvelu- ja viranomaistehtäviä itse.
- Hankinnat eivät tehostu, vaan sirpaloituvat lukuisille toimijoille.
- Edut yli kuntarajojen ulottuvasta yhteistyöstä menetetään.
- Kustannusten nousu -> kuntalaiset maksavat.

Ongelma ja esitys sen ratkaisuksi:

Kuka hoitaa Uuraisten ja pienten kuntien jätehuollon mikäli 10 % vähimmäisomistusvaatimus kirjataan lakiin? Jätteen käsittelypalveluiden ja kuljetusten järjestämisen, aluekeräyspisteiden ylläpidon, lajitteluasemapalvelut, jäteneuvonnan ja laskutuksen. Se iskee juuri pieneen kuntaan kuten Uuraisten kuntaan, jolla on puutteelliset resurssit hoitaa jätehuolto itsenäisesti viitaten kokemukseemme. Se iskee juuri pieneen kuntaan, mikä ei yksinään ole kiinnostava markkina-alue.

Jätehuoltoa on saatu yhdenmukaistettua niin kunnallisen jätehuolto-yhtiön alueella kuin valtakunnallisestikin –esitetyn hankintalain muutosten myötä tämä hyvä kehitys pysähtyisi. Uuraisten kunta kieltäytyy palaamasta lainvastaiseen tilanteeseen, mikä vallitsi ennen liittymistä kunnalliseen jätehuolto-yhtiöön. Täten tilanne on verraten poikkeuksellinen, sillä valmisteilla on lainsäädäntö, jota tietyltä osin on mahdotonta hyväksyä.

Kunta pitää hankintalakiin esitettyjä muutoksia pääsääntöisesti tarpeellisina.

Lakiesitykseen esitämme muutosta, että 1) ensisijaisesti jätehuolto tulee jättää koko 10 % vähimmäisomistusvaatimuksen ulkopuolelle tai 2) toissijaisesti 10 %:n vähimmäisomistusvaatimusta on muutettava niin, ettei se koske alle 10 000 asukkaan kuntia erityisesti tietyillä yhteiskunnan toimivuuden kannalta elintärkeillä palvelualoilla kuten jätehuoltoalalla.

Päätös: Hyväksyttiin yksimielisesti.

Toimenpiteet: lausunto lausuntopalveluun